

1990 - Postväsendet i Torsång

av Lars-Erik Lundin

Torsångs kyrka och Klockargården, 1920-talet

Att Torsång ligger på urgammal hednisk kulturmark antyder redan ortnamnet. Genom unika fynd av stenyxor kan bebyggelse i trakten dateras till cirka 2000 år f Kr. Den väl bevarade kyrkan härrör från skiftet mellan 1200- och 1300-talen. I ett bytesbrev från samma tid, daterat den 16 juni 1288 och utfärdat av biskopen Peter Olofsson i Västerås anges ". . . att vi hava lämnat till vår systerson Nicolaus Christineson en åttandedel i kopparberget Tiskasjöberg, i Torsångs socken." Detta Tiskasjöberg är liktydigt med senare Falu koppargruva, som ända till år 1554 kom att höra till Torsångs socken. Samma urkund låg alltså till grund när såväl Torsång som de nutida gruvägarna, idag kärnan i STORA koncernen, år 1988, firade sitt 700-årsjubileum, vilket även celebrerades av postverket genom utgåvan av ett frimärke med historiskt motiv från gruvan.

När det gäller att datera äldsta kända officiella postföring till Torsång sträcker sig urkunderna naturligen inte så långt tillbaka. Men att den första postlinjen från Stockholm till Falun, som inrättades 1636, passerade dessa trakter är fullt klart.

Bland länsräkenskaperna i 1640 års landsbok omnämns Klas Pålsson på Ornäs, som "haver fritt för postväsendet han håller till Kopparberget och åt Säter tillbaka, tilldelats avlöning i den årliga räntan att erläggas av hemmanet nr 1 i Sunnanö:

Räntan (=värdet av) 27 3/4 stigar kol 20.26, 6 årliga åker 1.4 Summa 21 Dal. 30 öre.

År 1647 har enligt samma källa postlinjen utsträckts till Hedemora och avlöningen (räntan) utökats till

Penningar	6.2.	
Kol 27 3/4 stig	20.26.	
Dagsverke 6	1.4.	Summa 28 Daler.

Enligt visitationsprotokollet utfärdat av postinspektoren Eric Sjöberg i Falun år 1721... " (skall posten 1/2 mil från Naglarby öfver store Dalälven vid Torsångs kyrka på pråmen men höst och vår täml. djup af lera, samt då stor flod kommer och vattnet stiger upp på landsvägen mellan Naglarby och Torsång, såsom ock uti svårt yrväder om vintern då vägen åt Torsång ej är uppvägat, måste posten gå åt Tuna kyrka och på pråmar öfver älven vid Nykelby, som blifver ungefär 1/2 mil längre postförarne till last och inte därföre hafva; ...". Men någon mera omfattande postutväxling med de omkringliggande byarna förekom inte på den tiden. På 1860-talet ändrades postföringen mot Falun att gå på östra sidan av Runn och i samband med kronobrevbäringens inkorporerande utökade postverket sin organisation högst avsevärt.

På 1860-talet ankom post till Torsång endast på fredagarna, närmast från Dalsjö i Stora Tuna, dit den anlant med gästgivarskjuts. Postiljonen var en gumma från Uvberget, "Daniels Sara". Hon skulle på återvägen medtaga post från Torsång. Dennavarvarken

tung eller skrymmande. Den rymdes i en liten väska. Tidningar fanns ej många. Den enda tidning, som var nämnvärt spridd, var Falu Läns Tidning. Det kunde ibland hända att ett helt byalag prenumererade på ett exemplar gemensamt. Sedan skulle den ju läsas av alla, varför det ej var ovanligt, att tidningen nästan var utsliten, innan den kom till den siste.

Den 1 januari 1874 inrättades den första postanstalten i Torsång samtidigt med ytterligare 535 i övriga Sverige. En av dem var Wika vid Femviken, som låg just efter postlinjen Falun-Hedemora. Från samma datum öppnades också en "ny åkande post" på den 13 km långa sträckan mellan Wika och Torsång. Kronolänsmannen Carl August Fernlund utsågs till ansvarig för postföringen (han erhöll även befattningen som föreståndare för Wika poststation). Skolläraren Anders Andersson utsågs till föreståndare i Torsång, där poststationen inrymdes i Klockargårdens lillstuga. Hans arvode blev dock så lågt som 100 kronor per år, "enär post derstädes är afsedd att komma och afgå blott en gång i veckan". Inte ens en höjning till 150 kronor från nyåret 1875 var nog. När postföringen ett år senare ökade till tre gånger i veckan begärde Anders Andersson en förhöjning av arvodet till 300 kronor. I skrivelse den 3 april 1876 till Generalpoststyrelsen framhöll postmästaren J.H. Hjärne i Falun "att ehuru jag anser honom böra komma i åtnjutande af någon förhöjning i arvodet, det likväl, vid en så liten poststation som Torsång, tycktes wara wäl stor förhöjning han åstundar, helst om Kongl. Generalpoststyrelsen skulle finna lämpligt vidtaga den förändring af Ornäs-Säters posten, som jag uti skrifvelse af den 3. sistlidne Mars hade äran föreslå, och enligt hvilken Torsång icke skulle komma att få någon transiterande post". Härmed avsåg han att i samband med inrättandet av en förenad poststation i Ornäs vid öppnandet den 1 februari 1876 av bandelen Falun-Ludvika på Bergslagens Järnvägar skulle an-ordnas en postföringslinje mellan Ornäs och Säter över Torsång-Stora Tuna-Gustafs. Därvid skulle postgången med Wika och även poststationen i Torsång kunna indragas.

Då nämnda förslag kom på remiss till Torsångs socknemän utarbetade man på kommunalstämman den 4 juni 1876 följande motförslag: . . ."socknemännen kunde likväl icke föreslå en lämplig person som vore villig emot det nuvarande arvodet 150 kronor öfvertaga denna tjenstebefattning, men som postföreståndaretjensten icke allenast är förenadt med mycket besvär och arbete utan äfven är en ansvarsfull tjenstebefattning, ville socknemännen å sin sida till höjandet å arvodet åt stationsföreståndaren tillskjuta Femtio kronor efter år räknadt, Herr A. Andersson nu närvarande, hvilken äfven socknemännen ville föreslå att fortfarande förestå tjensten, förklarade sig villig att densamma förestå, till detta årsslut emot det att Kongl. Generalpoststyrelsen å sin sida förhöjde arvodet med Femtio kronor pr år så att hela arvo det komme att utgöra 250 kronor för året".

Detta kompromissförslag sände Generalpoststyrelsen till Länsstyrelsen i Falun för yttrande. I svaret framhölls "att då tjänsteförsändelser kunna i lösväskor befordras till och från Torsång med allmänna posten emellan Ornäs järnvägsstation och Säter, poststationen i Torsång torde kunna anses som numera vara mindre af behofvet påkallad". Detta blev även Generalpoststyrelsens beslut och den 14 juli 1876 fick posten slå igen efter en första period på 2 1/2 år och byborna åter finna sig i den begränsade postservice som lösväskorna innebar.

Nästa större händelse i Torsångs posthistoria kan noteras från kommunalstämman den 21 december 1892, varvid beslöts "att ingå till Kongl. Generalpoststyrelsen med anhållan om inrättandet af poststation här i närheten av kyrkan, der post afginge och ankomme trenne gånger i wickan..."

Denna skrivelse vållade mycket förtret bland innevånarna i grannbyn Tylla, som i ett eget brev till Generalpoststyrelsen begärde att en eventuell poststation i Torsång inte skulle förläggas till kyrkan utan till byn Tylla på andra sidan Dalälven, eftersom huvudparten av socknens större postkunder hade sin verksamhet förlagd därstädes. Skulle denna anhållan ej beviljas, begärde man att få lantbrevbäring från Ornäs tre gånger i veckan. Den här gången fick Tyllaborna sin vilja igenom och fjärdingsmannen Jakob Jakobsson i Tylla utsågs till lantbrevbärare på den utsträckta linjen Ornäs-Torsång-Tylla med tre turer i veckan mot oförändrad ersättning av 1 krona per tur.

Tidtabell									
För landtbrukstjänsten i byn Ornsås - Tylla från och med den 1 januari 1898.									
Från Ornsås				Synd	Personer och tjänster	Från Tylla			
Dagar	Kl. 11	Kl. 12	Kl. 13			Dagar	Kl. 11	Kl. 12	Kl. 13
					251				
					Ornsås - Tylla				
J.H.O.	12	13	14		Ornsås poststation	J.H.L.	12	13	14
J.H.L.	12	13	14		25 Förtäring Apoteksköpen	J.H.L.	12	13	14
					Tylla by				
Svechtens Postkontor i Mellansta Postkontor, den 1 maj 1898									
H. Hjerner									

Det skulle nu dröja ytterligare fem år innan postfrågan i Torsång togs upp på nytt. På kommunalstämmor den 27 mars och 24 april 1898 beslöts att ingå till Generalpoststyrelsen med förnyad anhållan om inrättande av en poststation i närheten av kyrkan. Förutsättningarna var denna gång gynnsammare:

- 1) socknemännen erbjöd sig villiga att utan ersättning upplåta två rum i den lillstuga på Klockargårdens tomt, där poststationen varit inrymd under en tidigare period.
- 2) organisten och folkskolläraren Karl Ludvig Thelin från Klockargården förklarade sig villig tillträda som poststationsföreståndare mot ett arvode av 150 kronor per år, alltså endast hälften av motsvarande krav 22 år tidigare.
- 3) inkomsterna för postbehandling vid en poststation i Torsång beräknades i en specifikation till 788 kronor per år, varigenom ett betydande överskott skulle uppstå.

I en senare ansökan hade Karl Ludvig Thelin höjt sina anspråk som föreståndare till 200 kronor per år men fått konkurrens av en ansökan från tjänstgörande lantbrevbäraren Carl Gustaf Wikström, som begärde 150 kronor.

Denna gång blev det således lättare för generalpoststyrelsen att se positivt på Torsångsbarnas framställning och man beslöt att poststation av första klassen och lydande under postkontoret i Falun skulle öppnas den 1 januari 1899 på önskad plats och med Carl Gustaf Wikström som före-ståndare. Han behöll också lantbrevbärarsysslan med oförändrat tre turer i veckan fram till Tylla kl 1 em. och återkomst kl 6.30 em.

Carl Gustaf Wikström upprätthöll föreståndarebefattningen i endast tre år och efterträddes på nyåret 1902 av sin tidigare medtävlare Karl Ludvig Thelin, dock endast till namnet. Iverkligheten var det hans hustru Ida, som svarade för tjänstens upprätthållande.

Karl Ludvig Thelin m familj utanför Klockargården.

När paret Thelin lämnade sina befattningar 1919 började en period med två syskonpar som postföreståndare ända fram till torsångspostens stängning 1970. Det var systrarna Signe och Elvira Karlsson samt systrarna Ingrid och Rut Lindström. För den helt dominerande tiden från 1928 till 1970 svarade Rut Lindström, gift Johansson.

Ingången till poststationen i Klockargårdens lillstuga.

Fram till 1938 bibehölls posten i Klockargårdens lillstuga, men då tog Rut posten med sig till sin nybyggda villa i Räfstylla alldeles på östra sidan om bron över Lillälven.

Axel Eriksson, "Axelersa", Räfstylla, lantbrevbärare och postförare från Ornäs.

Från tiden vid posten i Klockargården minns Rut Johansson att Torsångsborna då var verkligen flitiga att gå i kyrkan, varför hon anpassade öppethållandet på söndagar till gudstjänsttiderna så att kyrkobesökarna på samma gång kunde gå till granngården och uträtta sina postärenden. Kyrka och post har för övrigt haft nära samarbete sedan århundraden. Innan poststationer inrättades på landsbygden var den regionala postföringen ordnad på olika sätt (klockarpost, kronopost, soldatpost etc), ofta med avlämning hos prästen, som från predikstolen förkunnade, vilka som hade post att hämta. Senare kunde - som fallet var i Torsång - utdelning ske i vapenhuset.

Under hela Rut Johanssons tjänstetid hade Torsång postutväxling med Ornäs, som huvudsakligen ombesörjdes av cyklande lantbrevbärare. Men när ortens fröhandel hade högsäsong och postorderleveranserna därifrån uppgick till 7-8 säckar om dagen, fick veteranen Axel Eriksson ("Axelersa") hjälp av Abel Andersson och hans taxi, som de sista åren helt övertog sysslan.

Torsångs lacksigill

När Rut Johansson den 30 april 1970 pensionerades efter 42 års tjänst stängde hon samtidigt den lilla luckan på Torsångsposten för gott och lät bygga om sin fastighet till enbart bostadshus. Sedan dess betjänaas Torsångsborna åter med lantbrevbäring, men nu utgående från Borlänge 1.

Posten i Rut Johanssons villa.

FAKTASAMMANDRAG

Organisationsform

Poststation	1.1.1874-14.7.1876
Poststation	1.1.1899-30.4.1970

Föreståndare

Skollärare A. Andersson	1874-1876
Hemmansägare Carl Gustaf Wikström	1899-1901
Folkskollärare Ludvig Thelin	1902-1919
Fröken Signe Karlsson	1919-1921
Fröken Ingrid Lindström	1921
Fröken Elvira Karlsson	1921-1924
Fröken Ingrid Lindström	1924-1928
Fru Rut Johansson, f Lindström	1928-1970

Lokalisering

Kl ockargårdens lillstuga	1874-1876,1899-1938
Rut Johanssons bostad, Räfstylla	1938-1970

Statistik

År	Antal avsända försändelser	Portoinkomster kronor
1876	598	167
1900	8.675	440
1910	10.586	1.482
1920	17.442	3.131
1930	12.880	3.878
1940	27.914	5.790
1950	11.887	7.241
1960	(ej separat)	6.188

Som gåvor till Torsångs Hembygdsförening har överlämnats:

Foto av älgjakt på Rösåsen av Svea Olsson, Gustafs.
 Kläder från Torsångs brandkår av Sven Prästing.

Frörensningmaskin från Lidmans sterbhus i Sunnanö.

30 st teaterpjäser författade av Karl-Stefanus Haglöf från Greta Fernebrink, Utendal.

Varmt tack!

TORSÅNGS HEMBYGDSFÖRENING

Verksamhetsberättelse för 1989

Styrelsen har bestått av: Thorild Ahlund, ordförande och kassör, Sven Lindqvist, vice ordförande, Tore Nilsson, sekreterare, Pär Nilsson, vice sekreterare och intendent, Märta Jernberg, stugvärdinna, Åke Herrdin, Tage Pettersson, Lars Sundberg och Albert Eriksson.

Föreningens medlemstal uppgår till ung 800 personer. Styrelsen var under året samlad till 9 sammanträden samt ett antal arbetskvällar för underhåll av Hembygdsgården samt renovering av den nyuppsatta trans-formatorbyggnaden, dit virket skänkts av Pär och Tore Nilsson.

En uppskattad bussutflykt till Julita genomfördes under ledning av Sven Lindqvist och Åke Herrdin. Tre sommarkvällssamlingar har genomförts med musikalisk underhållning och många besökare.

Traditionsenligt firades sista april med brasa, vårsånger, högtidstal samt avslutande fyrverkeri. Midsommarfirandet arrangerades i samarbete med Torsångs Idrottsförening. Hembygdsföreningen stod som värd för en samling för Sociala föreningen och en friluftsgudstjänst i Viken.

Som årsskrift 1989 utgavs "Ångbåtstrafik på Runn", skriven av Rickard Lindström. En studiecirkel om gångna tiders flottningsarbete har förberetts av Tage Pettersson. För att få fram fakta om postgången under äldre tider har ett visst utredningsarbete skett, främst av Pär Nilsson.

Efter förfrågan från Torsångs Folkdansare har förberedelser vidtagits för att låta denna förening få ingå som en sektion under Torsångs Hembygdsförening. Från medlemmar och utomstående personer har under året som gåvor överlämnats fotografier, handlingar och äldre bruksföremål, vilka tacksamt mottagits och tillförts samlingarna.

Vid årsmötet den 18 mars 1990 framförde Torsångs folkdansare ett "Fäbodspel".

Uppmaning till medlemmarna

För att få underlag och material till vårt årstryck önskar vi, att medlemmarna lämnar nedskrivna berättelser om egna minnen och upplevelser, beskrivningar om äldre seder och bruk, intressanta brev (t ex från emigranter) m m.

Styrelsen

Till huvudsidan
